

cea a lui Annemarie Sorescu-Marinkoviae, care face portretul mitologic al Mumei-Pădurii, personaj puternic al panteonului românesc, atât în Timoc, cât și în celelalte provincii românești, și de studiul Cosminei Timocele despre practicile funerare în Sulina. Ultimul capitol se referă la fenomenul care agită astăzi articularea ideologiilor globalizării, localizării, regionalizării (sau, cu un termen lansat de George Ritzer, *glocalizării*). „Identități plastice” este titlul care adună contribuții extraordinar de interesante despre grupurile etnice ale aromânilor din Constanța (despre care scrie Cristina Plecadite), ale țiganilor rudari din Bulgaria (prezenți de Magdalena Slavkova), despre Djorgovcii (țigani sârbi, cercetați de Sanja Zlatanoviae) sau țiganii din Dobrogea (așa cum au fost cunoscuți de Yelis Erolova). Cazul acestor identități fluide este foarte adecvat demersurilor de definire a identității prin raportare la diferențe, așa cum au fost teoretizate de Fredrik Barth, Albert Ogien sau Dominique Schnapper, și constituie o aplicare a perspectivei interacționiste în explicarea culturii și identității etnice.

După cum spuneam, Paul Stahl (încă) nu a inaugurat o școală. Mobilizarea acestor capacități de cercetare și reflecție antropologică în aria sud-estului european este însă mai mult decât atât, este deja consacrarea unei tradiții într-un domeniu care, după Școala sociologică de la București, părea sortit deșertificării. Prin Paul Stahl, legătura între cele două familii de pasionați ai cercetării comunităților este la fel de solidă ca în vechile genealogii aristocratice.

Corina Bistriceanu Pantelimon

Corina Bistriceanu Pantelimon,
*Sociologia tradiției. Mit și morală
în societatea românească
tradițională*, Editura Etnologică,
București, 2007, 238 p.

Lucrarea Corinei Bistriceanu Pantelimon este un veritabil studiu de etnografie, dublat de interpretări din sfera abordărilor noologice, care propun, complementar cu cele clasice

sociologice, definirea sistemelor morale în acord cu un canon mitico-religios. Cultura tradițională românească, definită în conformitate cu reperele sociologiei spiritualiste, are ca expresii, în viziunea autoarei, modelele culturale atemporale obiectivate în mituri ce subîntind reprezentări ale binelui și răului.

Identificarea reperelor morale în cadrele mitologiei sugerează valoarea gnoseologică a unor reprezentări despre zeități și semi-zeități telurice sau celeste, feminine sau masculine etc. Sursa moralei ordonatoare este în afara socialului, fiind dată comunității ca *dar* ce conține o preorânduială divină. Rolul tradiției este de a menține acest *dar* primordial prin ritualuri și rituri specifice, care „neutralizează” posibilele redefiniri și reafirmări ale moralei în hibrisuri moderniste etico-legitimatoare utilitariste.

Cu alte cuvinte, studiul sugerează existența unei rânduiei a lumii, „nerânduită” în imediatul social, conținută în datul prim, inteligibil individului ca dar originar, exprimat în mituri și religie. Este, de fapt, ceea ce Ilie Bădescu, autor citat pe parcursul lucrării, numește „rânduială latentă”, ce nu se supune condiționărilor temporale, definind-o ca formă de socialitate și sentiment moral preexistente contactului social.

În prima parte a cărții sunt fixate rădăcinile mitologiei românești, cu referire la sistemul de credințe și culte specifice unor panteonuri din spațiul oriental și greco-roman. Difuziunea unor culte și reprezentări mitico-religioase, în areale culturale diferite, a determinat caracterul mozaicat al panteonului daco-getic și, ulterior, în urma încorporării Daciei în Imperiul Roman, a celui daco-roman.

Persistența unor culte și practici religioase precreștine sau păgâne, cu origini îndepărtate, preistorice, au conferit creștinismului, o lungă perioadă de timp (mai mult de un mileniu), un caracter preponderent cosmic țărănesc.

Cele două principii dihotomice, *binele și răul*, nu sunt construite în relație cu modelele axiologice și etice creștine, ci în strânsă legătură cu ceea ce numim ordine incipientă exprimată, așa cum conchide autoarea, în „reprezentări conform structurilor arhetipale”.

A doua parte a cărții este consacrată reprezentărilor binelui, în centrul acestora fiind bunul Dumnezeu, Fecioara Maria, Iisus, îngerii și sfinții. *Binele* este o categorie organică, intrinsecă individului, la fel și lumea, care este preorânduită divin. De asemenea, rostul și firea au sensuri parțial date. Binele Fecioarei Maria, asociată de multe ori cu zeița neolitică Terra Mater, are, de asemenea, un caracter original, nefiind reprezentat în mitologia populară conform canoanelor morale creștine.

Substituirea treptată a sentimentului comunitar de „noi” cu cel de „eu” al insului ce își articulează pluralist *binele*, produce o ruptură în planul legitimărilor morale. Autonomizarea și individualizarea izolează și îndepărtează insul de comunitate și, implicit, de reperatele inițiale, care odată istoricizate își pierd caracterul mitic.

În fapt, depărtarea de centru, de ordinea primordială, obiectivată simbolic în rituri, ceremonii, ritualuri magice și religioase ce marchează treceri ale individului dintr-o stare socială sau existențială în alta, reapropierea de divinitate prin actul sacrificial, inaugurarea unui nou anotimp, semnifică relativizarea coordonatelor mitico-religioase și o redefinire a moralei ca etică, în acord cu „imperativele” pluralismului politic și cultural modern.

Absența comunității, ca entitate articulată congruent valoric, în termenii lui Ferdinand

Tönnies, a voinței organice ce generează realități organice de „raționare și simțire împreună”, „laicizează” viața comunitară, tradiția pierzându-și, în mare măsură, sensurile conștient atribuite. În societatea modernă sau cvasimodernă, individul comunitar începe să se adapteze ritmului istoric, tradiția, prin reaşezare în cadre reconfigurate cultural, reiterându-se în forme amnezice.

În trecut, se recunoștea în comunitatea țărănească autoritatea morală a unor instanțe încărcate cu atribute religioase, moașa – sacerdoțiu feminin și moșul, strămoșul – protector social și mitic al comunității. Azi insul, în numele libertății și al individualității va legitima autoritatea unor principii cu tendințe globalizante, de astă dată etice și nu morale.

Despre contactul cu modernitatea și „efectele” asupra comunității se discută în ultimele două capitole: „Tradiția sau bine comunitar” și „Relativismul etic și binele plural al societății moderne”.

Azi comunitatea mai poate fi definită în mică măsură ca unitate organică care se articulează identitar prin intermediul tradiției. Fixarea morală a individului în sfera mitico-religioasă nu creează premisele unei proiectări sociale în consens cu ritmurile istorice, concluzionează autoarea. Există, totuși, tradiții ce pot dobândi, prin instrumentalizare, un caracter sincron, în raport cu ritmurile economice și politice globale.

Monica Popa